

Удова й два сини

Марина Павленко

*(Т е р п л я ч а казка, перемотана Ялосоветою з уст
однієї доскоцької тітоньки)*

Жила собі одна вдова. Дуже в селі її шанували. Мовляв, і добра вона, й весела, ще й господиня з неї чепурна. Ну, за доброту не знаю: всі ми добрі, поки нам добре. Щодо веселості... Це як подивитись. Іноді чи й потрібна вона, тая веселість?.. А от щодо охайності, — тільки це між нами — була я, була ще й не раз у тієї вдовиці в хаті (бо сусідимо)! То заставляла часом і долівку незаметену, і павутину якось бачила. Хай і знадвору, під стріхою, а павутина ж!.. Воно, звісно, з усяким буває, але навіщо про ту чистоту язиками молоти?

Мала вдовиця двох синів — Івана й Степана. Теж мені імена: півсела таких. "Чи в тебе, — питаю, — дітьми поле засіяно, що не могла краще назвати?" Втім, не мої діти — чого носа маю стромляти?

Але й синів усі любили та славили. І гарні, мовляв, і майстровиті, і до людей привітні. Тішиться мати, що й орати в поле ще підлітками ходили, і дрова з Далекого лісу возять самі, і на ставок — самі, і — на ярмарок... Тільки я зразу казала, що добром та заппадливість не кінчиться, що десь, їй-Богу, знайдуть халепу на свою голову!

Так на моє і вийшло!

Пішли якось Іван та Степан у Далекий ліс по гриби. "І насушимо, — кажуть, — мамо, і насолимо: цілу зиму приварок буде!"

Еге ж, еге ж, цілу зиму!.. Як пішли ото — вже й зима проминула, а вони все не вертаються!

Мати всі околиці пообпитувала, всі очі повиплакувала. Цілим селом кілька разів ліс прочісували. Та тільки й того, що біля відьомських кругів, де гриби ото колами ростуть, надибали два козубки перевернуті. Один — із сиріжками, а другий — з лисичками!...

— Чує серце: живі соколики мої! — мати сподівається.

А я тільки головою хитаю: та вже ж, коли звір який напав чи поганок, боронь Боже, об'їлись, то якраз живі — сподівайся! Але мовчу, нащо воно мені здалося?

Вона ті гриби в козубки визбирала, додому забрала, посушила та все береже.

Уже б чи викинула їх, чи поїла, а то!..

Через рік, якраз того дня, коли пропали Іван та Степан, десь під вечір приходить до сусідки... вовк! Отак, людоньки, мовчки до двору: чалап-чалап! Я мало не вмлїла, за тином стоячи, але ж мушу додивитися, що далі буде!

На спині у вовка — два козубки, між собою зв'язані. Один — із сиріжками, другий — з лисичками.

— Від моїх дітей вісточка! — охнула господиня. Бігом козубки знімає. Отако, просто з вовка, людоньки, знімає! Ой, щось тут нечисте! В очі йому заглядає, мало на коліна перед ним не падає: "Та скажи ж хоч слово: де вони, орли мої сизокрилі?"

Знайшла кого питати! Вовк є вовк — мовчки розвернувся й до лісу!

Пробувала, сердешна, доганяти — куди там!..

— Позбулась би ти цих "гостинців"! — раджу.— Не на добро ці вовчі відвідини!..

А вона, дурепа, все тішиться: живі, мовляв, та живі! Грибки перебрала, пересушила й назад у козубки позсипала. Від синів, бачте, передача!

Хай йому грець з такими передачами! Але що ти казатимеш?

Іще рік минув. І знов того дня — вовк на порозі. Ще два козубки з грибочками. Тут би й пристрелити звірюку! Та не зачіпає ж нікого, і про синочків звісточка.

Сусідка цього разу на хитрощі пустилась. Через вікно добре видно: поки знімала козубки, тихенько-спритненько — р-раз! — кінчик нитки від клубочка до лапи йому й причепила! Клубочок — у горнятко і легенько кришечкою прикрила. Вовк побіг собі, а тут клубочок розмотується!

Тільки замалий клубочок: розмотався увесь — і випірнув кінчик нитки з горнятка. Бідолаха за нього і вхопитись не встигла.

Авжеж, хіба можна долю перехитрити?

Сусідка й ці грибки сушить і зберігає. А сама тим часом іншу нитку пряде: міцнішу й довшу. День і ніч пряде. Рік пряде. Ліпше для себе напярала б — не стара, могла б іще й пару знайти.

Та хіба вона мудрої поради слухає? Вовкові пряде!

Ну, про вовка промовка, а вовк до хати. Через рік. Із тим самим гостинцем. Уже ми й чекали його. Тобто сусідка чекала, а я з-за перелазу підглядаю — може, біда якась, не дай, Боже....

Зняла молодиця з нього козубки та нишком петлю від нитки й накинула!

Вовк помчав, а клубочок розмотується — мало горщика не рознесе!

Аж під вечір клубочок заспокоївся: певне, прибіг вовк на місце (а нитки ще було та й було!..).

Бачу: обвішалась моя сусідка козубками од вовка, взяла в руки той клубочок. Змотує. Та по вовчому сліду йде.

Куди ото проти ночі? Довелося й мені ув'язатися: як не є, а цікаво! Хоч ясно, що добра не жди!

Ох, і напродиралися ми хащами! Ох, і напозбивалися ж колін об старе коріння!.. Я б уже й вернулася — таж дороги назад не розберу. Ет, що буде, те й буде. Хоч пан, хоч пропав!

Страшно в лісі, ой, страшно!.. А сусідці байдуже: клубок намотує і далі за ниткою пробирається.

Як почало смеркати, опинились ми чи то в печері велетенській, чи то в підземеллі. А може, то дерева над нами сплелися, ніби стеля?..

Ні, таки під землею ми! Скільки живу, а не відала, що в Далекому лісі такі місця водяться!..

Бачимо, нитка за якимись дверима важенними ховається. Видно, за ними нашого вовка замикано. То сусідка й покинула мотати клубочка: прийшли, значить!..

А грибів у тім підземнім палаці!.. Тьма-тьмуца! І на стінах ростуть, і зі стелі, мов лампочки, блимають, і під ноги лізуть! Скрипухи, підосичники, рижики, зморшки, порхавки!.. Та всі ворущаться, товчуться, а очицями так і лупають!..

Якраз у них збіговисько якесь було, то нас і не завважили. Попереду виступає, певне, князь їхній, бо всі поклонились йому. Ну, що вам про нього сказати, людоньки? На зріст — як оце я, а так — мухомор мухомором! Білосніжна мантия, в мереживах, і шапка така червона, з цяточками білими...

Попід ручку з ним — княгиня. Приземкувата, біло-рожева, у шлярочках, у капелюшкові. І теж — печериця печерицею, скажу я вам!

Не вспіли роздивитися — чуємо: гамір серед їхньої братії. Леле: гриби-красноголовці ведуть зв'язаних... Івана й Степана!

— Діт!.. — добре, що я відразу їй долонею рота затулила: мовчи, мовляв, та диш! Роздивися, що й до чого, а там видно буде...

Бачимо, князь говорити збирається. Усі затихли, а ми — то й зовсім не ворухимось.

— Шановне грибство! — гукає. — Сьогодні минає рівно три роки, як мої кохані доньки-князівни, Сироїжка й Лисичка, познайомили нас зі своїми судженими — Іваном та Степаном. За ці три роки обидва хлопці вірно служили нам і показали себе з найкращого боку. Отож сьогодні ми із Її Світлістю княгинею Печерицею оголосимо свою ухвалу!

Все грибне товариство завмерло нашорошено.

— Донечки мої прехороші, підійдіть до мене!

Вийшли тут дві кралечки: що одна "красуня" — крихка Сироїжка, що друга — руда Лисичка! На зріст такі, як і наші дівчата, а губи понадимали, наче міські панночки.

— Оголошую на все князівство щасливу новину! Оскільки Іван та Степан за три роки довели, що гідні честі бути зятями самому Мухоморові, а нашому князівству — достойними грибичами, благословляю їх на одруження із Сироїжкою та Лисичкою! За кожною даю по півлісу та по мільйону грибогривень!

Загула тут громада, зашуміла радісно!

— Але ж, Мухоморе-князю! — обізвався цієї миті Іванко. — Не така угода була. Не така!

— Обіцяли ви, — Степанко додає, — коли три роки совісно відробимо у вас, то відпустите нас на волю, до матінки рідної. За ці три роки ми тільки й могли, що грибків їй передати. Хіба це поміч була? А про жодне одруження й не мовилося!

— То, може, наші доньки вам не до вподоби? — супиться Печериця-княгиня.

Ха, їй, звісно, що сироїжка, що лисичка: аби рідна дитина, то вже й красуня писана. Але шукай, така-сяка, своїм донькам яких опеньків чи підберезників — ні, людських дітей зачіпає!

— Чому? — Іванко відказує, — Сироїжка — дівчина добра й щира! Тільки якби ж вона людиною була! А з грибівною під вінець не стану.

— І Лисичка гарна та розумна, але ж і я скажу: гриб чоловікові — не пара! — це вже Степанко.

— Відпустили б ви нас по-доброму! — парубки в один голос.

Сироїжка — в сльози, а руденька (лисичка є лисичка, хитріша, видно) вийшла наперед і ну розказувати:

— Три роки тому стріли ми в лісі Івана й Степана і закохалися. Може, й відпустимо їх по-доброму, якщо в ті часи вернемось, коли ще не любили їх. Але ж для того потрібно, щоб кожна з'їла себе торішню, потім — позаторішню, а потім — позапозаторішню. Зумієте пособити — відступимось.

Усі тільки презирнулись: як таке можна?

А князь із княгинею аж затремтіли: наче злякались чогось.

Зажурились Іван та Степан. Загадали їм загадку грибівни! Ні, не бачити вже ні білого світу, ні рідної матінки!

Раптом удовиця з моїх рук вирвалася та й кричить:

— Ось! Ось вони! — подає принесені кошики. — Їжте кожна своє, забувайте моїх синів, пустіть їх додому!

Князь же так і міниться на лиці, так і мухомориться!

Сироїжка — неохоче так — спочатку грибок, що зверху, найсвіжіший: гризь-гризь! Тоді — ще один, з іншого кошика: хрум-хрум! Тоді — ще...

Й Лисичка те саме робить.

Князь Мухомор посірів, Печериця позеленіла...

Сироїжка й Лисичка тим часом грибки доїли. Та перед моїми очима — не повірите — дівчатами поставали! Сироїжка — тендітна дуже, здається, торкни — й поламається, Лисичка — трохи руденька. Але гарні обидві: молоде, то й гарне. Хіба ми замолоду поганими були?

Князь із княгинею тільки за шапки чи то, пак, за голови схопились: кажу ж вам, що знали щось!

— Бачите, ми теж — люди! — тішаться юні грибівни. — Колись, іще маленькими, заблукали в Далекому лісі. Гульк — аж перед нами старець-мухомор! Назвався грибним князем, насварив, що гриби збираємо, наскаржився, що не має дітей, і забрав обох за дочок! Нарекли нас грибними князівнами, а про колишнє заборонили й згадувати!

— ...Але ж ми не казали вам, — дивувалася Печериця. — що порятувати Марійку-Сироїжку могли тільки сироїжки, зібрані за три роки руками коханого хлопця, а Ганнусю-Лисичку — зібрані коханим за три роки лисички!..

— Хто б додумався, що цим парубійкам заманеться передавати що-небудь матері? — бідкався князь. — І що їхня мати гостинці зберігатиме? Ох, ці люди!..

— У нас теж рідний батечко є, та чи живий іще? — захлипали Марійка й Ганнуса.

Нічого робити грибному князеві. Звелів осідлати вовка та й мусив прощатися і з "дочками", і з "зятями". Виявляється, лише той вовк міг у світ людей навідуватись. І слухався він тільки князя.

Ну, їхати на вовкові — це, звісно вам, не в кареті, та вибирати не доводилось! Домчав нас усіх до узлісся та й здимів.

Радості ж було в удовиці (ніби не сама винна в тому, що сталося)! Дівчата відразу

до свого села запросилися, до свого батька. Але, бачу, Іван та Степан щось не вельми хочуть їх пускати від себе!..

— Підемо разом, — кажуть. — Одведемо вас, бо мало що в дорозі може статися.

Як Марійка й Ганнуса із батьком зустрілися, не знаю. Мене, сусідку найкращу, з собою не кликали! У щасті вірних друзів не дуже згадують!

Закінчилось усе й справді щасливо! І тут, скажу вам, не як у людей, а наче в казці якій. Подумати собі: крім того, що сини пооженювались, ще й матінка їхня... віддалася! І за кого, ви б думали? За свата рідного! Троє весіль одразу! Бачили ви таке?

Живуть. Кажуть, що непогано. Може, й правда. Не знаю, не знаю: чужа сім'я — темний ліс. Одне тільки напевне скажу: перша невістка і добра, і щира. Хіба що кухарка з неї абияка: то буряки в борщі недоварені, то картопелька сирувата. Так їй смачніше, мовляв. Сказано: сиріжка!

А друга! Ох і розумниця ж! Ніхто її не обхитрує! Лисичка — вона і є лисичка. Тільки от що руденька... Якби чорнява — краща була б.

До лісу ж і самі не йдуть, і чоловіків остерігають.

Князя Мухомора бояться.

Джерело: Казки з Ялосоветиної скрині